

GAZDASÁGI VÁLSÁGOK ÉS A POPULIZMUS

Szerző:

Lektorok:

Mező Dóra
Debreceni Egyetem (Magyarország)

A szerző e-mail címe:
mezodorka9@gmail.com

Négy anonim lektor

Absztrakt

Jelen tanulmányban a gazdasági válságok, és a politikai hangvételváltás, a populista jegyekkel rendelkező politikusok megjelenése közti kapcsolat vizsgálatára kerül sor. Ismertetjük a populizmus általános jellemzőit, a gyakran használt retorikai eszközöket, illetve a jelenség különböző típusait. A populizmus definiálása után több gazdasági krízist elemzünk, hozzájuk kapcsolva a térség jelentős populista politikusait: a kelet-ázsiai válság kapcsán Thaksin Shinawatrát; a latin-amerikai válsághullám esetén az argentin Néstor Kirchnert; az eurózóna válságát pedig összehangolva a nagy gazdasági világválsággal vizsgáljuk Görögország esetén keresztül. Ezt követően ismerve az elmúlt évtizedek válságait, észrevételek megfogalmazására kerül sor napjaink kihívásaira, elsősorban a koronavírus-járvány okozta gazdasági recesszióra és a klímavészhelyzet egyre sürgetőbb problémájára.

Kulcsszavak: gazdasági válságok, populizmus

Diszciplína: gazdaságtudomány

Abstract

ECONOMIC RECESSIONS AND POPULISM

The present study examines the relationship between economic crises and the shift in political tone, the emergence of politicians with populist traits. We describe the general characteristics of populism, frequently-used rhetorical tools, and different types of phenomenon. After defining populism, we analyze several economic crises, linking significant populist politicians in the region to them: in the context of the East Asian crisis, Thaksin Shinawatra; in the case of the Latin American crisis, Argentina's Néstor Kirchner; and in coordination with the great global economic crisis, we are examining

the crisis in the eurozone through Greece. Then knowing the crises of recent decades, remarks will be made on today's challenges, in particular the economic recession caused by the coronavirus epidemic and the growing urgency of the climate emergency.

Keywords: economic crises, populism

Discipline: economics

Mező Dóra (2022): Gazdasági válságok és populizmus. *Lélektan és hadviselés – interdiszciplináris folyóirat*, IV. évf. 2022/1. szám. 97-109. doi: 10.35404/LH.2022.1.97

A populizmus jelentése

A populizmus politikai jelenség a 20. század eleje óta jelenlévő és vizsgált fogalom. Pontos meghatározására számos kísérlet született, azonban egyelőre nincs teljeskörű egyezés a kifejezés mögöttes tartalmáról (Canovan, 1981). Egyes nézőpontok szerint a populista vezetők megválasztása jelenti a demokrácia igazi megvalósulását, mások szerint azonban a populizmus az egyik legnagyobb veszély a népszuverenitáson alapuló politikai rendszerre és annak intézményeire. Tekinthejük a populizmust egyfajta ideológiának is, azonban több témakutató is inkább politikai eszköztárként, stratégiaként, attitűdként vagy tendenciaként kezeli (Moffitt, 2016.). Bár a legtöbb populista vezető személyében egyetértés van, hatalmi pozícióba kerülésük és politikai oldaluk eltérő egymástól, így a történelem adott már példát jobboldali, baloldali, centrista, gazdag és szegény származású, gazdasági és társadalmi érdekeltségű populista politikusokra is. E politika mögött nincsen összetett tartal-

lom, a populizmus csupán egy „vékony ideológia” (Abts & Rummens, 2007.). Jelen tanulmányban a populizmust, Moffitt (2016) alapján mint politikai stílust kezeljük, azonban különbséget teszünk annak típusai között.

A közmegegyezésnek örvendő jellemzők közül a legfontosabb a populizmus „szereposztása”. Eszerint van a „nép”, egy homogén közeg, tagjai hasonló értékrenddel és problémákkal rendelkeznek, a néppel szemben pedig van az „elit”, ami megnehezíti a nép boldogulását, gazdagodását, megélhetését. A vezető jellemzően egy kiemelkedő, karizmatikus alak, aki a saját nevében, egy személyként és nem pártvezetőként – bár lehet pártember is – tölti be az irányítói tisztséget; csak „egy a nép tagjai közül”, aki azért van, hogy kiemelkedjen közülük, és felvegye a harcot az elit ellen, ezzel egyensúlyt teremtve az átlagos és a különleges között. A vezető személye nagyon fontos, hisz az azonosulás a szavazókkal a populista politikagyakorlás egyik legmeghatározóbb eszköze, melyet

igyekeznek csúcsra járni – megjelenhet az öltözködésben, a beszédstílusban, vagy akár a nép felé intézett kommunikációs csatorna kiválasztásában is (Moffitt, 2016.). A vezető a nép szemében híresség, „celeb”, vagy a messiás alakját is felveheti. Az elit, legfőképp a populizmus kezdeti időszakában valóban a társadalmi elitet jelentette: a gazdagokat, magasan képzetteket, a multinacionális cégeket és azok vezetőit, a többi politikust, és a tőkével rendelkezőket. Később azonban az ellenségszerepbe a felsőosztály tagjain kívül bekerültek mások is, akik nem gazdasági alapon tértek el a néptől, hanem kulturálisan – jellemzően egyes etnikai kisebbségek tagjai, Európában és az Egyesült Államokban pedig sok esetben a bevándorlók is. Gyakran a „mások” kapcsolatban állnak az „elittel”, és együttesen veszélyeztetik a populista retorika szerint a népet. A nép összetétele is eltérő lehet időszakonként és régióként, attól függően, hogyan alakul egyes társadalmi rétegek mérete. Bizonyos pártok és politikusok a populista népdefiníciót csak az alsóosztályra alkalmazzák, máshol a középosztály hangsúlyos.

A szerepek kialakítása és tudatosítása már a politikusok feladata, azonban van még egy tényező, amely szerepet játszik egy populista párt vagy személy hatalomhoz jutásában: a válság (Laclau, 2005.). A válság általában egy széles társadalmi csoportot érint, amely valamilyen egzisztenciális krízisen megy keresztül. Többnyire valós problémák eredményezik a válságot, bár a 21. század politikatörténelmében már egyre gyakrabban előfordul a populista

politikai eszköztárt tudatosan használó, pánikgeneráló populista megnyilvánulás is, melyek során egy apró problémát túlzóan felnagyítva vagy mondvacsinált indokokkal generálnak válságot. E válságjelenség legfontosabb feladata a politikai bizalom csökkentése – természetesen a korábbi államapparátus felé – ezzel teret nyitva egy új hangnak, egy új rendszernek, egy új vezetőnek. A rossz közhangulatot – megfelelő populista eszközöket használva – könnyen a saját javára alakíthatja egy politikus, illetve egy válság kiváló alkalmat biztosít számára az ellenségeképzés terén is. A válságot értelmezhetjük társadalmi elégedetlenségként, a jólét instabilitásaként is. Nem kell feltétlenül gazdasági recesszióra gondolni, válságként értelmezhetjük a stagnálón magas munkanélküliségi rátát, az inflációt, a gazdasági megszorításokkal sürű időszakokat is. Dornbusch és Edwards (1991) populizmus elmélete szerint a válság egyszerűen egy hosszan tartó szegényebb időszak, mely során az ország gyakran kiszolgáltatottá válik egy külső finanszírozónak, legyen az a Világbank, az Egyesült Államok vagy az IMF (Dornbusch & Edwards, 1991). A populizmus „válság” jelensége jellemzően a jólét visszaesését, az azt biztosító intézmények gyengülését jelöli.

A 20. században a populizmus jellemzően a globalizációt „elszenvedő” országokban volt jelen, ahol instabil politikai berendezkedés, és gyengén teljesítő, a fejlett országoktól nagy mértékben elmaradó gazdaság nyitott teret a demagógiának. Jelentős populista hullám hódított az USA

piacának rendkívül kiszolgáltatott dél-amerikai országokban, ahol a világgazdasági nyitás hatására gazdasági válság ért gazdasági válságot, és diktatórikus berendezkedések nehezítették a stabil, kiszámítható demokrácia megszilárdulását. Ebben az időszakban a populizmus jellemzően – bár nem feltétlenül – a baloldal eszköze volt, és globalizáció ellenes retorikával operált, mivel a globális gazdaság hátrányait szenvedő országokban jelentkezett. Ezt tekinthetjük gazdasági populizmusnak, ahol az elit a neoliberális gazdaság és a globalizáció megtestesítőiből áll (Rodrik, *Populism and the Economics of Globalization*, 2017). A gazdasági populizmust nem szükségszerűen tartják károsnak az ország gazdaságának működésére, azonban sok esetben a bekövetkező makro-ökonómiai intézkedések csak rövid távon nyújtanak megoldást a problémákra, hosszútávon viszont nagyobb károkat is eredményezhetnek.

Dani Rodrik populizmuselméletében a gazdasági populizmus ellenpárja a politikai populizmus, amit kizárólag káros jelenségként értelmez. Az e tevékenységet folytató politikusok a média és a független bíróságok felügyeletével ássák alá a demokráciát, beláthatatlanul súlyos, esetenként visszafordíthatatlan következményekkel az államrendszerre (Rodrik, *Many forms of Populism*, 2019.).

A kulturális populizmus a 21. századi jobboldal egyik kedvelt eszköze, és a legészlelhetőbb jele annak, hogy a populizmus már nem csupán a fejlődő világ sajátja, hiszen ez elsősorban Európában és az

Egyesült Államokban jellemző. A kulturális populizmust szintén felerősíti a globalizáció, de egy teljesen más aspektusával, a gazdaságról áthelyezve a hangsúlyt a társadalomra. A kisebbségek, a népmozgások és a migrációs hullámok teremtik a „válságot”, mely veszélyezteti a „nép” jólétét, megélhetését, biztonságát. Ezen esetben az „elit” nem feltétlenül a magasabb társadalmi csoportba tartozókat jelenti, sokkal inkább a „másokat” támogatókat jelöli e kifejezés, legyenek ők bevándorláspárti politikusok, vagy emberjogi segélyszervezetek.

Az 1990-es évek válságai a félperiférián

A félperiféria országában a második világháborút követően jellemzően instabil államrendszerek vagy katonai diktatúrák alakultak ki, melyek megszilárdítása, diktatúrák esetén feloldása azóta is tartó folyamat. Gazdaságpolitikai beállítottságuk is megoszló volt, azonban az évszázad végére a többség a kapitalista ideológia mellett tette le a voksát. A neoliberális elvek implementálása jelentős problémákkal járt, a folyamat során számos latin-amerikai és távol-keleti országnak kellett hitelválsággal megküzdenie. A válságok közös jellemzője a gyors liberalizációt követő hibás fiskális és árfolyampolitika, a magas – gyakran hiper- – infláció, a magas importhányad, és az azt követő populista fellángolás.

A válság és a populista párt vagy vezető támogatottsága közötti kapcsolatot két példán keresztül vizsgáljuk: az 1997-ben

kezdődő ázsiai hitelválság esetén Thaiföld és Thaksin Shinawatra esetét, a latin-amerikai régióból pedig az 1998-tól 2003-ig tartó argentin válságot és Néstor Kirchner politikust emeljük ki.

A kelet-ázsiai hitelválság és Thaksin Shinawatra

A millenniumot megelőző évtized válságai meglepetésként érték a világ országait. Ennek legfőbb oka az volt, hogy az érintett országok nem mutattak előzetesen válságtüneteket, sőt, jelentős részük az neoliberális mintapéldája volt (Halmosi, 2004). A kelet-ázsiai válság felhívta a nemzetek figyelmét a liberális pénzügyi rendszer hibáira, és a kontinensen meghonosította a populizmust, amire addig csak „latin-amerikai problémaként” asszociált a világ.

A kelet-ázsiai 1997-99-es pénzügyi válság sok szempontból hasonlított az 1994-es mexikói „tequila válságra”, azonban hatásait nézve nagyobbnak tekinthető, hiszen több országot is elért és hosszabban is tartott. A válság oka az ország sebezhetőségéből fakadt – a 20. század második felében végbemenő gazdasági fejlődés üteme jelentősen gyorsabb volt, mint az ahhoz szükséges intézményrendszer fejlődése. A pénzügyi rendszerben nem alakultak ki időben a válságot elhárító mechanizmusok, így az elszett teljeskörű liberalizáció válsághoz vezetett (Halmosi, 2004).

Thaiföld volt a kiindulási pontja a válságnak. Hasonlóan több latin-amerikai országhoz, itt is az amerikai dollárhoz

kötötték a valutájukat, ezzel bátorítva a külföldi befektetéseket. A külföldi tőke hatalmas mértékben áramlott be az országba, aminek hatására az ország beruházási rátája felelőtlenül magas – 40-44%-os – értékeket ért el. A külföldi befektetők hitelezése, a „rossz beruházások” számának növekedése és a belföldi vállalkozások külföldi hitelfelvétele hatalmas államadósságba és hitelbuborékba torkollott, amely 1997-re súlyos válságot eredményezett. A helyzetet nem segítette az egységes árfolyamrendszer – a dollár erősödését nem tudta követni a thai bát, ami bizalmatlanságot keltett a befektetőkben, és spekulációs támadás áldozatává tette a valutát (Lauridsen, 1998).

2000-ben a lakosság 42,3%-a élt a szegénységi küszöb alatt (World Bank, 2018.). A gazdasági recesszióban élő népesség számára messiásként jelent meg a médiamágnás Thaksin Shinawatra, aki annak ellenére, hogy egy nagy vagyonú, válság által csekély mértékben sújtott üzletember volt, a populistá „nép gyermeke” imázssal könnyen és gyorsan nagy népszerűséget szerzett magának. A válság során alapított pártot, amely kiemelten foglalkozott az IMF megszorító intézkedéseivel – ezek elutasításával megnyerve a sanyargatott alsóosztályt (Kazmin, 2007). Médiában járatos személyiségként tudta, hogyan alakíthat magából nemzeti hőst, ezzel óriási fölénnyel megnyerve a választásokat – az országgyűlési helyek közel 50%-át, 248 helyet szerzett meg a Thai Rak Thai, Shinawatra pártja (Election Guide, 2001).

Thaksin Shinawatra elnöksége elején – a válság kifutásával – jelentősen javult az ország életszínvonala. Több szociális intézkedést is életbe léptetett elnökjelölti ígéreteihez híven, azonban intézkedései aggodalmat váltottak ki a lakosságon belül – elsősorban középosztálybeli és értelmiségi körökben. Első terminusa alatt rendkívül véres háborút hirdetett a drogkereskedelem és -fogyasztás ellen, keményen fellépett a muszlim kisebbséggel szemben és párthű embereket ültetett olyan demokráciában fontos intézmények élére, mint az Alkotmánybíróság vagy a Választási Bizottság (Kazmin, 2007). Mindezek ellenére a következő, 2005-ös választáson még tovább nőtt a hatalma – a 2001-es 248 helyhez képest még további 128 hellyel bővült a Thai Rak Thai párt képviselőinek száma (Election Guide, 2006). Második megválasztott elnöki idejét azonban már nem tudta kitölteni Thaksin Shinawatra, mert 2006-ban puccs következtében eltávolították hatalomból.

Shinawatra azóta nem tért vissza a thai politikához, azonban hagyománya napjainkig érezhető, és nem csak az országon belül. Húga, aki 2011 és 2014 között töltötte be a miniszterelnöki pozíciót

Thaiföldön, megörökölte bátyjától a néptámogatását, és egy új párttal még 4 évig hatalmi pozícióba helyezte a Thaksin féle agrár-populizmust. Thaiföldön kívül a hagyatéka megjelenik több populista kelet-ázsiai vezetőben is, az indonéz Prabowo Subianto-tól egészen India napjainkban is hivatalban lévő elnökéig, Narendra Modiig.

Latin-Amerika válsághulláma és Néstor Kirchner

Argentína az 1980-as latin-amerikai válságévekben megelőző lépésként döntött a széleskörű piaci liberalizáció mellett. Az IMF elvek gyakorlati megvalósítása a költségvetési mérleg hiányának csökkentését jelentette, melyhez egyaránt vetettek be monetáris és fiskális politikai eszközöket. Többszörös árfolyamstabilizációs kísérlet ellenére 1989-re 200%-os hiperinfláció jelentkezett, amire végül megoldást egy ismételt valutaváltás jelentett. Az ausztrált váltotta a peso, a továbbiértéktelenedést megelőzve pedig értékét fix árfolyamon, amerikai dollárfedezettel határozták meg. Az egységes árfolyamrendszer azonban tehetetlenné tette a központi bankot, így amikor az 1994-es mexikói válságot követően az argentin valutát érte spekulációs támadás az országvezetés csak a külföldi hitelezőkhöz tudott fordulni (Novoszáth, 2007).

Hibás gazdaságpolitikai döntések születtek a költségvetés oldalán is. 1992-94 között nagymértékű privatizáció ment végbe a költségvetési hiányt fedezendő, azonban az elszórt liberalizáció – legfőbbképpen a nyugdíjrendszer kiszervezése – csak a költségvetési deficit növekedéséhez vezetett, és az sem segítette az állam helyzetét, hogy az újonnan magánkézbe kerülő intézmények profitja külföldre került. A mexikói mellett az ázsiai válság is indikátora volt a bekövetkezendő krízisnek. Bár egy ideig sikeresnek tűnt az állam megelőző taktikája, az egyre kisebbedő ipari szektor, az egyre növekvő államadósság és munka-

nélküliség és a kormányzat tartós peso felülértékelése végül válságba torkolt (Banai, Méhes, & Winkler, 2015.).

A válsághelyzet a gazdaság növekedését jelző mutatók mellett a társadalmi jólét mutatóiban is éles törést mutatott. Az éves GDP 2001-ről 2002-re közel 64%-os esést szenvedett. 2002-ben, a válság csúcspontjában és az elnöki választások előtt egy évvel több jóléti mutató is rekordértéket vett fel: a munkanélküliségi ráta 19,59%-os rekordmagasságon volt (World Bank, 2021), a politikai stabilitást mérő index pedig -0,78 volt – összehasonlításképp, e mutató ugyanebben az évben az Egyesült Államokban 0,29 volt, ami helyi szinten szintén nagyon alacsonynak számított, egy évvel a szeptember 11.-ei terrortámadások után (The Global Economy, 2019). E szélsőségesen rossz körülmények között a 2003-as elnök választáson 5 jelentős – több, mint 10%-ot elnyerő – jelölt vett részt, 75%-os részvételi arány mellett. Az első körös választás szorosnak bizonyult az első két helyezett, Carlos Menem és Néstor Kirchner között. Menem, aki 1989 és 1999 között volt Argentína elnöke – tehát a válság kitörtekor is – lett az első helyezett 24,34%-os támogatottsággal, a perónista elveket követő, populista jelölt Kirchner pedig 21,99%-kal a második. A második fordulóból azonban Menem visszalépett, mert Kirchner támogatottságát sokkal magasabbnak ítélték az övéénél, így Kirchner lett a megválasztott elnök (Election Guide, 2003).

A választás során nem csak Kirchner volt populista politikus, egyik ellenfele,

Adolfo Rodríguez Saá, szintén perónista jelöltként, sok szempontból még „populistább” volt a megválasztott elnökénél. Kirchner 21,99%-a mellett Saá 14,12%-ot szerzett a választáson, így a két perónista-populista politikus több, mint 1/3-os támogatottságot élvezett – ezért is volt Menem szinte esélytelen egy második fordulós választáson, hiszen a riválisok kiesésével a szavazók jelentős többsége Kirchnet támogatta volna. Kirchner új szereplőnek számított az argentin legfelsőbb politikai szintén. Személyes támogatottságának növekedésének mérésére nincs megfelelő adat, azonban az általa képviselt perónista eszme népszerűsége jelentősen megnőtt az 1999-es és 2003-as választás között. Míg 1999-ben az ideológia hagyományt a népesség közel 40%-a támogatta, addig 2003-ban már a 60,8%-a. Kirchner mindemellett nagymértékben tudott elvonni szavazatokat más jelöltektől, és az új szavazókat és a korábban politikailag inaktívakat is ő tudta legnagyobb arányban megszólítani – az összes rá érkezett szavazat 33,3%-át tették ki ezek a választópolgárok (Sanchez, 2005).

Az 1980-as és 1990-es évek pénzügyi válságainak időszakában számos populista politikus térnyerése valósult meg Latin-Amerikában. Brazíliában a válság első hulláma a 80-as években jelentkezett, a gazdaságot pedig sikeresen konszolidálták az 1990-es évek elején, de az argentin helyzetet követően ismét félelem keletkezett az országvezetésen belül, ami egy újabb válságot eredményezett 1999-ben (Gruben & Kiser, 1999). A szomszédos ország

válságát és a belpolitikai bizonytalanságot kihasználva Luiz Inácio Lula da Silva baloldali populista politikus került 2003-ban hatalomba.

Hasonló helyzetben válasz-tották meg Ecuadorban Lucio Gutiérrez populista politikust is – szintén 2003-ban, a helyi 1998-99-es válságot követően. Ugyanebben a gazdaságilag bizonytalan időszakban választották meg a baloldali populizmus legjelentősegteljesebb képviselőjét – bár nem csupán gazdasági problémákra alapozott válságban – Hugo Chávezt Venezuela elnökének.

A nagy gazdasági világválság és az euróövezet válsága

A nagy gazdasági világválság különösen súlyosan érintette a fejlett világ egyes országait. Az Európai Unióban, pár évvel a keleti bővítést követően a nagy gazdasági válság hatására megmutatkoztak a rendszer gyenge pontjai, és hasonlóan a korábban tárgyalt válságokhoz, hosszútávon az európai esetben is a valutapolitikából volt eredeztethető a gazdasági visszaesés.

Az Európai Unió közös fizetőeszköze, az euró az országok közötti gazdasági különbségek kiküszöbölésére is szolgáltatót, azonban a 2008-as válságot követően az Unión belül is megjelentek különbségek erősebb és gyengébb gazdaságok között. Az euróválság az eurozóna gyengébben teljesítő országaiból eredt, azonban hatással volt az összes e valutát használó ország-

ra. E kötelék az országok között a válság hatására konfliktusok eredetivé vált, és a politikai szélsőségek megerősödéséhez vezetett mind a válságot közvetlen és mind a válságot közvetetten elszenvedő országokon belül (Soós, 2016.)

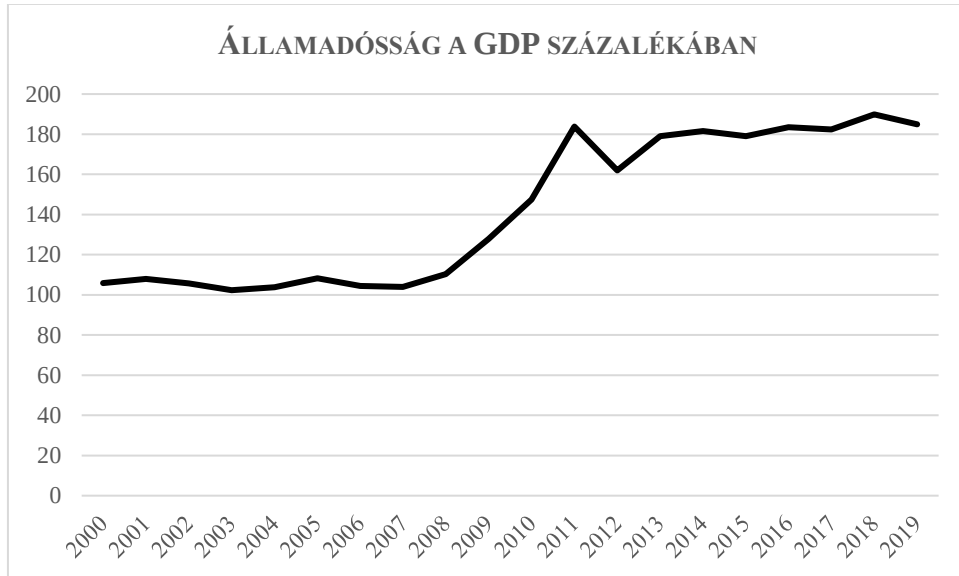
A görög válság és a Sziriza párt

A 2010-es évek válságát több névvel is illetik, többek között euróválságként és görög válságként. Az eredete e két elnevezés kombinációja, hiszen Görögországból eredt, és az euróhasználat okozta számukra a legnagyobb problémát. A válságnak nem szokás pontos kezdődátumát megjelölni, mivel a gazdasági problémák már a Lehman Brothers összeomlásával kezdődő világválság idején megjelentek, és csak további növekedésük jelentette az új válság kezdetét.

Görögország gazdasági helyzetét érdemes annak GDP arányos államadóságának mértékében meghatározni. Noha az államadosság nem egyértelmű indikátora egy válságnak, instabil gazdaságoknál a növekvő tartozások aggodalomra adhatnak okot. Görögország esetében megfigyelhető, hogy a gazdasági világválságot követően meredek mértékben megnőtt az adósság és a bruttó hazai termelés aránya, egészen 2011-ig, amikor tetőzni látszott a helyzet.

Egy kisebb visszaesést követően a 2010-es években az államadosság a 180%-os GDP arányos érték környékén stabilizálódott (Eurostat, 2021.)

1. ábra: Görögország államadóssága a GDP százalékában kifejezve (Forrás: Eurostat, 2021.)

Az államcsőd környékezte ország egyre nagyobb mértékben függött az Európai Unió segítségétől és egyéb, nemzetközi segélycsomagoktól. Az euróövezet tagjaként az ország megmentése kiemelten fontos volt a többi övezeti tagnak, azonban a hitelt nyújtó országok a hitelek elengedését nem engedhették meg gazdaságilag, így segítségükért cserébe fegyverzett törlesztési tervet, megszorításokkal járó gazdaságpolitikát, és egyéb, népszerűséget kockáztató politikai szigorításokat vártak volna el a görög államtól. Noha a gazdaság élénkítése létfontosságú volt, a segélycsomagokat inkább érezték tehernek a görög választópolgárok, és népszerűtlenségük politikai szélirányváltáshoz vezetett. A korábbi hagyományos politikai pártok a válság kibontakozásával egyszerre

vesztették el a szavazóbázisukat, és így adódott lehetősége az új, sok esetben szélsőséges, populistá vezetésű pártoknak a megerősödése.

A Sziriza baloldali párt is a válságnak köszönhetően vált közismertté. A 2009-es választásokat követően folyamatosan növekedett a népszerűsége, szinte ellenpárjaként a korábban kormányzó Pasok pártnak. A szélsőbaloldali párt hirtelen népszerűségét a populizmus elsőszámú eszközével szerezte: a karizmatikus vezetővel, Aléxisz Cíprasz személyében.

A pártnak nem volt nehéz az időszakban megszólítani a népet baloldali gazdaságpolitikai eszmékkel, melyek mindenekelőtt a megszorítások ellen, és a gazdaságilag veszélyeztetett csoportoknak szóltak (Stavarakakis & Katsembekis, 2014). A

társadalmi elégedetlenség legfőbb oka a hatalmas mértékben növekvő munkanélküliség volt: a 2000-es évek végén 5-6% körül mozgó mutató 2010-re 10%-ra ugrott, és az azt követő években folyamatosan, nagy léptékben növekedett, 2013-ban pedig rekordmagas, 24,5%-os csúcserőket ért el. Bár az azt követő időszakban ez mérséklődött, a 2015-ös választások idején még mindig 20% fölötti volt (World Bank, 2021.).

A Sziriza párt mellett két másik pártra is érdemes figyelmet fordítani: az ANEL és az Arany hajnal pártra. Az ANEL jobboldali populista pártként a Sziriza koalíciós partnere lett a 2015-ös választásokat követően – a két párt, bár a hagyományos politikai paletta ellenkező pólusain helyezkedett

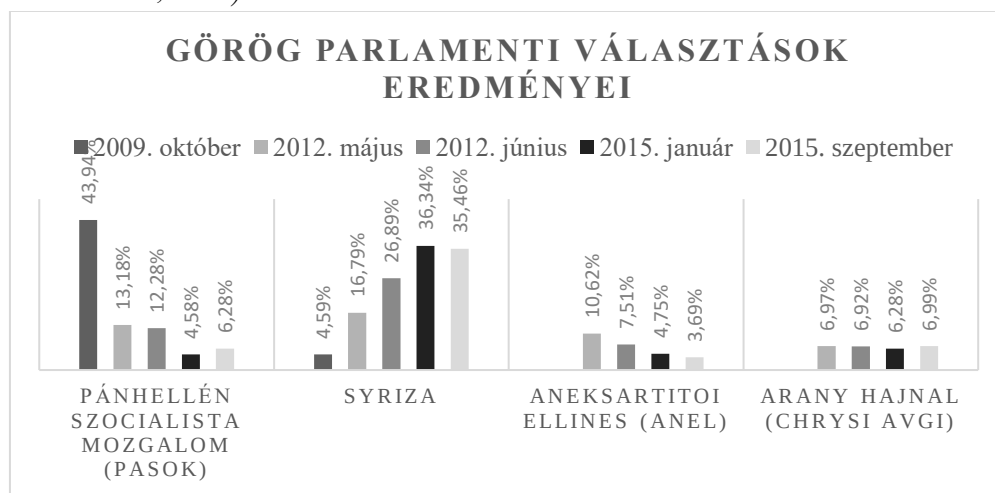
el, populista üzeneteikben közös megszorítás ellenes elveket vallottak, így vált lehetővé a közös kormányzás.

Az Arany Hajnal párt pedig szintén a válságnak köszönhetően vált ismertté – a szélsőjobb oldali radikális pártot azóta betiltották, azonban a recesszió éveiben nem elhanyagolható 6% körüli folyamatos támogatást élveztek.

Görögország nem egyedüli érintette volt a válságnak, és nem egyedüli érintettje volt a populista feltörekvéseknek sem.

Az Európai Unió különlegessége, hogy a gazdasági helyzet nem csupán belülről a tagországok között – a görög válság pedig, noha gazdasági problémákat nem okozott a gazdagabb európai országoknak, politikai változásokat előidézett.

2. ábra Görög parlamenti választások eredményei a kiemelten vizsgált pártok esetében (Forrás: Election Guide, 2015.)

A hitelt nyújtó régiókban kiemelt kérdés volt a válságkezelésre fordítandó összegek, és a segítségnyújtás idejében megerősödtek a többnyire jobboldali, euroszeptikus hangok, melyek szigorúbb megszorításokat, szűkösebb segélycsomagokat, és nagyobb számonkérést tartottak volna helyénvalónak.

E jobboldali politikai csoportok között is fel-feltűntek populista politikusok, akik a népharagot kihasználva szereztek egyre nagyobb támogatottságot. Noha az Egyesült Királyság Európai Unióból való távozásának a görög válság nem szerepelt az elsődleges okai között, a nettó befizetői lét a „haszonélvező” – vagyis több anyagi támogatást kapó, mint befizető – országokkal szemben a UKIP populista eszközöket alkalmazó, Brexit párti brit párt kiemelt érve volt a távozás mellett. Bár az Egyesült Királyság helyzete rendeződni látszik az Unión kívül, a szigetország mellett a kontinensen is felmerültek e politikai problémák a szolidaritással kapcsolatban (Aiginger, és mtsai., 2020).

Összefoglalás és konklúzió

A populizmus jellemzően veszélyes jelenség, amely elveszi a politika intellektuális alapját, és betarthatatlan ígérekkel veszi meg a szavazatokat. Egy válság kiváló ok e destruktív politikai módszer megjelenésének és meghonosodásának, így a kevésbé fejlett országokban, ahol a demokratikus rendszer nem kellően stabil, könnyen súlyos károkat okozhat, a gazdasági problémák mellett. De fontos

figyelmet fordítani a stabilnak hitt politikai rendszerekkel működő országokra is – a 21. századi zavaros közhangulatban ugyanis olyan erős demokráciákban is fel-felvirágzik egy-egy populista politikus, mint az Egyesült Államokban, ahol a Tea Party és Sarah Palin „hagyatékaként” 2015-ben a populista Donald J. Trump nyerte a választásokat.

A populizmus nem kizárólag gazdasági válság eredményeként jelentkezhet – különböző típusai, eltérő alkalmazása megjelenhet „békeidőkben” is. Azonban a válságok katalizátorai lehetnek e jelenségnek, így érdemes azon területeken várni a populista jelöltek feltűnését, melyek különösen kitettek a gazdasági visszaesésnek. Napjaink két fontos válsága, és az általuk leginkább érintett területek lehetnek a következő populista hullám kiindulási pontjai. A koronavírus-világjárvány okozta gazdasági recesszió előre láthatóan elsősorban a perifériákat fogja tartósan súlytani, így a populizmust támogatni különösen hajlamos Latin-Amerikát, és a politikailag instabil Afrikát és Nyugat-Ázsiát. A klímaválság azonban a világ minden pontját fenyegeti valamilyen módon – először természetesen a hamarosan kiszáradó övezeteket, és a rendkívül szennyezett területeket, azonban globális probléma lévén e régiók nehézségei hatással lesznek az összes többi országra. Vízhány, népmozgások, éhínségek és járványok – humanitárius és természeti válságok, melyek minden kétséget kizárólag hatással lesznek a gazdaságra és a politikára is. A környezeti válság előre láthatólag minden korábbi

válságnál súlyosabb lesz – melyek megoldására megbízható, megfontolt és nem csak a népszerűséggel törődő politikusokra lesz szükség.

A vizsgált országokban a válságok idővel megoldódtak. A politikusok melletti érvként mindenféleképpen érdemes megemlíteni, hogy valóban figyeltek választóik igényeire és problémáira, noha azok teljesítésére és megoldására hosszútávon gyakran tarthatatlan intézkedéseket hoztak. E rövidlátás a válság pillanatában azonban hasznosnak tekinthető, hiszen a nehéz helyzetbe került tömegeknek egy lélegzetvételnél is segítség is jelentős, létbizonytalanságban a hosszútávú tervek nem elég meggyőzőek, nem nyújtanak vigaszt. Ezen politikusok ezt belátva szereztek rendkívüli népszerűséget, ami a terminusuk lejártát követően is megmaradt velük szemben.

Irodalom

- Abts, K., & Rummens, S. (2007.). Populism versus Democracy. *Political Studies*, 405-424. DOI 10.1111/j.1467-9248.2007.00657.x
- Aiginger, K., Andor, L., Collier, P., Fetzer, T., Halikiopoulou, D., Passari, E., & Pianta, M. (2020). *The Rise of Populism: Case Studies, Determinants and Policy Implications*. Intereconomics.
- Banai, Á., Méhes, A., & Winkler, S. (2015.). Válságból válságba - Az argentin bankrendszer elmúlt 20 évének története. *Hitelintézési Szemle*, 33-44.
- Canovan, M. (1981). *Populism*. London: Junction Books.
- Dornbusch, R., & Edwards, S. (1991). The Macroeconomics of Populism. In R. Dornbusch, & S. Edwards, *The Macroeconomics of Populism in Latin America* (7-13.). Chicago: University of Chicago Press.
- Election Guide. (2001). *Election Guide - Democracy Assistance & Elections News*. Forrás: Kingdom of Thailand Election for house of representatives 2001: <https://www.electionguide.org/elections/id/269/>
- Election Guide. (2003). *Election Guide - Democracy Assistance & Elections News*. Forrás: Argentine Republic election for president 2003: <https://www.electionguide.org/elections/id/1895/>
- Election Guide. (2006). *Election Guide - Democracy Assistance & Elections News*. Forrás: Kingdom of Thailand Election for house of representatives 2006: <https://www.electionguide.org/elections/id/367/>
- Election Guide. (2015.). *Election Guide - Democracy Assistance & Election News*. Forrás: Election for Greek Parliament: <https://www.electionguide.org/elections/id/2836/>
- Eurostat. (2021.. április 22.). *Eurostat Data Browser*. Forrás: General government gross debt (EDP concept), consolidated - annual data: <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tipsgo10/default/table?lang=en>

- Gruben, W. C., & Kiser, S. (1999). Brazil: The First Financial Crisis of 1999. *Southwest Economy*, 13-14.
- Halmosi, P. (2004). Pénzügyi válságok a kilencvenes években - egy évtized tanulságai. *Pénzügyek a globalizációban*, 32-45.
- Kazmin, A. (2007). A Setback for Thai Democracy: The Rise, Rule and Overthrow of Thaksin Shinawatra. *Asian Affairs*, 211-224.
- Laclau, E. (2005.). *On Populist Reason*. London: Verso.
- Lauridsen, L. S. (1998). The Financial Crisis in Thailand: Causes, Conduct and Consequences? *World Development*, 1575-1591. DOI 10.1016/S0305-750X(98)00069-2
- Moffitt, B. (2016.). *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford: Stanford University Press.
- Novoszáth, P. (2007). Az argentin pénzügyi válság anatómiája. *Polgári Szemle*.
- Rodrik, D. (2017). *Populism and the Economics of Globalization*. NBER Working Paper.
- Rodrik, D. (2019.). *Many forms of Populism*. Vox.
- Sanchez, O. (2005). Argentina' Landmark 2003 Presidential Election: Renewal and Continuity. *Bulletin of Latin American Research*, 454-475. DOI 10.1111/j.0261-3050.2005.00143.x
- Soós, K. A. (2016.). Az euróövezet elhibázott válságkezelése. *Közgazdasági szemle*, 99-108.
- Stavrakakis, Y., & Katsembekis, G. (2014). Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA. *Journal of Political Ideologies*, 119-142. DOI 10.1080/13569317.2014.909266
- The Global Economy. (2019). *The Global Economy*. Forrás: Argentina: Political Stability: https://www.theglobaleconomy.com/Argentina/wb_political_stability/
- World Bank. (2018.). *The World Bank*. Forrás: *Poverty headcount ratio at national poverty lines (% of population)* - Thailand: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=TH>
- World Bank. (2021). *The World Bank*. Forrás: *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)* - Argentina: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=AR>
- World Bank. (2021. . január 29.). *The World Bank*. Forrás: *Unemployment, total (% of total labor force) (modeled ILO estimate)* - Greece: <https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=GR>